

RUT SUTIYOQ LIBRO

Jueces sutiyoq librom willakun Israel runakuna ñakarispá llakikuyllapi kawsasqankumanta chayraykum kay Rut libropa willakuyninqa rikchakun mana yakupa kanan chunniqpi yakuyoq pukyuman. Kay libroqa willakun mastaqa Moab casta sutiyoq warmimantam, chayraykum kay libroqa “Rutwan” sutichasqa. Rutqa karqa Israel casta runapa viudanmi, payqa viudayarurqa manapas unay casada kachkaspanmi. Payqa reqsichikun suegranta kuyasqanrayku mana rakikuspanmi. Payqa Israel castakunapa Diosnintam diosninpaq reqsikurqa, Israel casta runakunatapas castanpaqñam reqsikurqa. Chaykuna rurasqantam yacharurqa wañukuq qosanpa ayllun Booz chaymi Rutwan casarakuyta munarqa. Rutwanmá casarakurqa chay tiempopi leykunaman hina chaynataq llaqtankupi costumbreman hina. Chaynapimá Rutqa Rey Davidpa ñawpaq abuelan karqa, payqa Señor Jesucristopapas ayllunmi. Rutqa huklaw nacionniyoq kachkaspanpas Tayta Diosman hapipakuspanmi hinaspa payta kasukuspanmi Israel casta runakunaman hukllawakurqa, chay rurasqanqa allinpunim karqa Diospa qayllanpiqa.

Moab nacionman Elimelec ripukusqanmanta

1 ¹ Israel casta runakunapa jefenkunapa gobiernasqan tiempopim yarqay karqa Israel nacionpi chaymi Juda law Belen llaqtayoq runa Moab casta runakunapa allpanman ripukurqa hinaspa chaypi *yacharqa warminwan hinaspa iskaynin qari churinkunawan. ²Chay ripukuq runapa sutinmi karqa Elimelec, warminpañataqmi karqa Noemiy, iskaynin churinkunapa sutinñataqmi karqa Mahalon hinaspa Quelion. Juda law Belen llaqtamantam paykunaqa karqaku, chay llaqtapa huknin sutinga Efratam. Paykunamá ripukurqaku Moab casta runakunapa allpanman.

³Ichaqa Noemiyqa qosan Elimelec wañukuqpinmi Noemiyqa sapallanña qeparurqa iskaynin qari wawankunapiwan. ⁴Paykunam Moab nacionniyoq warmikunawan casarakururqa, chay huknin warmipa sutinmi karqa Orfa, hukninpañataqmi karqa Rut. Yaq chunka wataña chaypi yacharuptinkum ⁵wañukurqataq Mahalonwan Quelionpas chaymi Noemiyqa sapallanña qeparullarqa qosanpas hinaspa wawankunapas wañukuqpin.

Noemiywan Rut Belen llaqtaman risqankumanta

⁶Chaymantam Moab nacionpi kachkaspan Noemiy uyarirurqa llaqtamasinkunaman Tayta Dios allin cosecha qosqanta chaymi Noemiyqa Moab allpamanta iskaynin llumchuyninkunawan kutikurqa. ⁷Chay *yachasqanku sitio- mantamá lloqsirqaku Juda lawman pasanankupaq. ⁸Ichaqa richkaptinkum Noemiy nirqa iskaynin llumchuyninkunata:

—Kutikuychikýá sapakama mamaykichikpa wasinman. Tayta Diosyá qamkunata favorecesunkichik imaynam qamkunapas ñoqawan chaynataq wañukuq wawaykunawan rurasqaykichikpi hina. ⁹Hina kikin Tayta Diostaqyá huk qaritapas sapakamaman qosunkichik chaynapi casarakuspa wasikichikpi hawkayayta tarinaykichikpaq —nispa.

Chaynata nispamá Noemiyqa iskayninta muchaykarirqa chaymi qaparispa waqarqaku. ¹⁰Llumchuyninkunam nirqaku:

—Ñoqaykuqa qanwanmi ripusaqku llaqtaykiman —nispa.

¹¹Hinaptinmi Noemiyñataq nirqa:

—Kutikuychikyá wawallaykuna. ¿Imapaqtaq riwaqchik ñoqawana? Ñoqapaqa manañam kanqachu wawaypas casarakunaykichikpaqqa. ¹²Chaynaqa kutikuychikyá wawallaykuna, qosayoc kanaypaqqa payañam kani. “Wawayoqraqmi kasaq” nispay kunan tuta qosaywan puñuruyman hinaspa qari wawakunata wachakuruyman hinaptinpas ¹³¿suyawaqchikraqchu hatunyanankama? ¿Paykunata suyaspachum mana casarakuwaqchik? ¡Manam, wawallaykuna! qamkunamantam aswanraq llakikuni Tayta Diospa piñakuynin ñoqapa contraypi kasqanrayku —nispa.

¹⁴Chaymi paykuna huktawan qaparispa waqarqaku. Chaymantam suegranta Orfa muchaykuspa pasakurqa, Rutñataqmi suegranwan qeparurqa. ¹⁵Hinaptinmi Noemiyñataq nirqa:

—Waqaya llumchuymasikiqa kutikun llaqtanman hinaspa diosninkunaman, chaynayá qampas kutikuy —nispa.

¹⁶Ichaqa Rutmi nirqa:

—Ama ruegawaychu qanmanta rakikuspa kutikunaypaq. Maymi risqaykimanmi ñoqapas risaq, maymi yachasqaykipim ñoqapas *yachasaq, aylluykikunam ñoqapa aylluy kanqa, Diosnikipas ñoqapa Diosniymi kanqa, ¹⁷maypim wañukusqaykipim ñoqapas wañukusaq, chaypitaqmi pampakusaqpas. Sichu kawsananchikkama qanmanta rakikuptyqa Tayta Diosyá llumpayta castigawachun —nispa.

¹⁸Rutqa manaña saqeyta munaptinmi Noemiyqa chayta yacharuspan manaña hiku-tarqachu. ¹⁹Chaynapimá iskayninku ripukurqaku Belen llaqtaman, chayaruptynkum lliw llaqtantin runakuna admirakurqaku paykunamanta, warmikunam ninakurqaku: —¿Noemiychus wak warmiqá? —nispa.

²⁰Chaymi Noemiyñataq nirqa:

—Amaña “Noemiywanqa sutichawaychikchu aswanqa ^bMarawanña sutichawaychik Tukuy Atiyniyoq Dios sinchita llakichivasqanrayku. ²¹Kaymantam lloqsirqani tukuy imayoq aswanqa kunanmi mana imayoqtaña Tayta Dios kutichimuwan. Chaynaqa ¿imanasqamá Noemiy nisparaqqa sutichawankichik? Tayta Diosmi contraypi sayarirqa, Tukuy Atiyniyoqmi llakichiarqa —nispa.

²²Chaynapimá Noemiyqa kutirqa Moab casta llumchuynin Rutpiwan, Moab nacionmantam kutimurqa hina Belen llaqtanman. Chaynapim paykunaqa chayarurqaku cebada rutuy qallariyta.

Boozpa chakranpi cebadata Rut pallapakusqanmanta

2 ¹Noemiyqa qosan Elimelecpa ayllunmi karqa apu runa, paypa sutinmi karqa Booz. ²Chay llumchuynin Moab casta Rutmi Noemiyta nirqa:

—Ama hina kaspayá dejaykuway chakrata rirunaypaq chaynapi chaskiwaqniypapi cebadata pallapakamunaypaq —nispa.

Chaymi Noemiyñataq nirqa:

—Riruyá, mamáy —nispan.

^a 1:20 Hebreo simipi Noemi ninanqa “miskiy” ninanmi.

^b 1:20 Hebreo simipi Mara ninanqa “qatqe” ninanmi.

³Chaynapim Rutqa chayaruspan rutuqkunapa qepanta rirqa pallapakustin. Mana yachastinmi chayaruspa suegron Elimelecpa ayllun Boozpa chakranman.

⁴Rut pallapakuchkaptinmi Belen llaqtamanta hamuspan Booz sutiyoq runa chayaramurqa hinaspan rutuqkunata rimaykurqa:

—Tayta Diosyá qamkunawan kachun —nispa.

Chaymi rutuqkunapas nirqaku:

—Qamtapas Tayta Diosyá bendecisunki —nispa.

⁵Chaymantañataqmi rutuqkunapa capataznin sirviententa Booz tapurqa:

—¿Pitaq wak sipasqa? —nispa.

⁶Hinaptinmi chay capataz nirqa:

—Payqa Noemiywan hamuq Moab nacionniyoq sipasmi. ⁷Paymi ruegoquwarqa rutuqkunapa qepanta rispa gamillakunapa chawpinpi pallapakunanpaq. Chaynapimá tutapaymanta kunankama pallapakuchkan, huk ratochallam kay wasipiqá samariykurqapas —nispa.

⁸Hinaptinmi chay Rut sutiyoq sipasta Booz nirqa:

—Uyariy mamáy, amam kaymantaqa huklaw chakramanqa pasakunkichu, hinallapiyá sirvientaykunawan kuska pallapakuy, ⁹paykunawan kuskayá qatiy rutuqkunapa maymanpas risqanta, sirvienteykunataqa kamachiniñam mana pipas imanasunaykipaq. Yakunayasuptikipas puyñukunapa kasqanman rispayá sirvienteykunapa yaku horqomusqanta tomakuy —nispa.

¹⁰Chaymi Rutqa qonqoranpa pampaman kumuykuspan Boozta nirqa:

—¿Imaynanpitaq qamqa forastera kachkaptiypas qawariykuwaspa favoreceykuwanki —nispa.

¹¹Chaymi Boozñataq nirqa:

—Arí, ñoqaqa yachaniñam qosayki wañukuptin imaynam suegraykiwan vida pasasqaykita, yachanitaqmi tayta-mamaykitapas hinaspa nacekusqayki llaqtaykitapas saqemuspa mana reqsisqayki llaqtaman hamusqaykita. ¹²Tukuy chay rurasqayki-mantayá Tayta Dios kutichipusunki, Israelpa yupaychasqan Tayta Diosyá qanman llumpayta pagapusunki. Hamurqankiqa paypa waqaychasqan kanaykipaqmi —nispa.

¹³Chaymi Rutñataq nirqa:

—Taytáy, mana huknin sirvientayki hina kachkaptiypas favoreceykuwaspan consuelaykuwanki, kuyakuywan rimapayaykuwaspaykim kallpanchaykuwanki —nispa.

¹⁴Mikuy hora chayaramuptinmi Booz nirqa:

—Yaw sipas, kayman asuykampuspayá mikuykuy, tantaykitapas nuyuykachiyá vinagrepí —nispa.

Chaymi rutuqkunawan kuska tiyaykuptin Booz haywaykurqa kikinpa trigo hamkanta chaymi Rut saksanankama mikuruptinpas puchururaraq. ¹⁵Huktawan Rut pallapakuq pasaptinmi sirvientekunata Booz kamachirqa:

—Pallapakuchunyá gamilla huñusqaykichikipas, amam penqayman churankichikichu, ¹⁶gamillamantapas mana musyayllatam wichichinkichik pallapakunanpaq, chaynaqa amamá michakunkichikichu —nispa.

¹⁷Chaynapim Rutqa tardeykuqkama chakrapí pallapakurqa, chay pallapakusqanta qaqoruptinmi lloqsirurqa iskay chunka kilo masnin cebada. ¹⁸Pallapakusqanta apaspan kutirqa wasinman hinaptinmi suegran qawarqa pallapakamusqanta, alzakamusqantapas qepinmanta horqoykuspam suegranman qoykurqa.

¹⁹Hinaptinmi suegran nirqa:

—¿Maypitaq pallapakamurqanki? ¿Maypitaq llamkapakamurqanki? Diosyá bendecichun chay yanapaykamusuqnikita —nispa.

Chaymi suegranman willarqa pipapim llamkamusqanta, suegranman willaspam kaynata nirqa:

—Kunan punchaw llamkamusqay chakrayoqpa sutingqa Boozmi —nispa.

²⁰Chaymi Noemiyñataq llumchuyninta nirqa:

—Tayta Diosyá bendecichun payta. ¡Diosqariki bendeciyluwanchikmi ñoqanchiktapas hinaspa wañuqkunatapas. Ayllunchikmi chay runaqa, paypaqa deberninmi reclamawananchik —nispa.

²¹Hinaptinmi Rutñataq nirqa:

—Chay runam niwarqa: “Sirvientaykunawan kuskayá pallapakuy rutuchisqay tukunankama” nispa.

²²Chaymi Noemiyñataq llumchuyninta nirqa:

—Wawalláy, allinpunim sirvientankunawan lloqsiynikiqa. Amayá huklaw chakramanqa lloqsiychu —nispa.

²³Chaynatamá Rut rurarqa. Boozpa sirvientankunawan kuskam pallapakurqa cebada rutuy hinaspa trigo rutuy tukunankama. Paymá *yacharqa hina suegran Noemiywan.

Booz allin sonqo kasqanmanta

3 ¹Chaymantam llumchuyninta Noemiy nirqa:

—Wawalláy, maskapusqaykiyá qosaykipaq huk kaqninta chaynapi kusisqa kawsakunaykipaq. ²Kachkanmiki ayllunchik Booz. Paypa sirvientankunawanmi kуска llamkamurqanki, kunan tutam payqa cebadata wayrachinqa. ³Chaynaqa bañakuspáyá perfumewanpas hinakuytaq hinaspayá mosoq pachaykikunawan pachakuspa pasay eraman. Amaraqmi paywanqa reqsichikunkichu mikuyta, tomayta tukunankama. ⁴Qawankim maypim pay puñusqanta hinaspam haytananta kichaykuspa chaypi puñunki, paymi nisunki imam ruranaykita —nispa.

⁵Chaymi Rutñataq nirqa:

—Rurasaqmi tukuy kamachivasqaykita —nispa.

⁶Rutmá eraman rispan suegranpa tukuy kamachisqanta rurarqa. ⁷Boozmi mikuruspa hinaspa tomaruspa kuisqallaña pasaspan huk monton cebadapa waqtanpi puñuykurqa. Chaymi Rut rispan upallalla Boozpa haytananpi puñuykurqa.

⁸Chawpi tutatam Booz qonqayta rikcharirurqa hinaspam tikraparikuspan musyarurqa haytananpi huk warmi puñusqanta.

⁹Chaymi Booz tapurqa:

—¿Pim kanki? —nispa.

Chaymi Rutñataq nirqa:

—Ñoqaqa kani sirvientayki Rutmi, qamqa kanki wañukuq qosaypa ayllunmi, chaynaqa debernikiem reclamawaspa casarawanayki —nispa.

¹⁰Chaymi Booz nirqa:

—Tayta Diosyá bendecisunki mamáy, kunanmi qawaykuni wañukuchkaptinpas qosaykipaq allinnintaraq maskasqaykita. Munaspaykiqa aputapas wakchatapas ñoqamanta mozotaraqmi maskakuruwaq karqa ichaqa manamá chaytachu rurarqanki. ¹¹Kunaraqa amayá manchakuychu, ñoqam qanwan rurasaq imam mañakuwasqaykiman hina. Llaqtaypi kaqkunaqa yachankum allin sonqoyoq warmi kasqaykita. ¹²Cheqaptapuni reclamaq aylluyki kachkaptiypas kachkanraqmi ñoqamanta aswan hichpa reclamaq

aylluyki. ¹³Kaypiyá samakuy kunan tutaqa. Paqarin madrugaw pay reclamasuptikiqa allinmi, ichaqa pay mana reclamasuptikiqa ñoqam reclamasqayki. Kaytaqa jurani kaw-saq Diosraykum, chaynaqa waqtapakuyñayá tutamantakama —nispa.

¹⁴Chaymi tutamantakama Boozpa haytanampi Rut puñurqa hinaspam hatarirqa manaraq achikyachkaptin. Boozmi payta nirqaña:

—Eraman warmipa hamusqantaqa amayá pipas yachachunchu —nispa.

¹⁵Boozqa nirqataqmi:

—Hawaykipi rebozaykita pampaman mastariykuspa sumaqta hapiykuy —nispa. Rebozanta Rut mastariykuptinmi Booz talliykurqa yaqa tawa chunka kilo ceba-data chaymi churkuykuptin wasinman ripukurqa.

¹⁶Suegranpa kasqanman Rut chayaruptinmi Noemiy nirqa:

¿Allinchu karamunki wawalláy? —nispan.

Chaymi Rut willarqa paypaq tukuy ima Booz ruramusqanmanta.

¹⁷Rutmi nirqa:

—Kay yaqa tawa chunka kilo cebadatam qoykamuwan: “Suegraykimanqa amayá hinallaqa riychu” nispa.

¹⁸Chaymi Noemiyñataq nirqa:

—Wawalláy, qawasunchikyá imaynam kananmanta, kunanqa chay runaqa manam dejanqachu kay asuntotaqa ruray tukunankama —nispa.

Boozwan Rut casarakusqanmanta

4 ¹Boozmi llaqtapa zaguan punkunpi plazaman rispa chaypi tiyaykurqa hinaptinmi Rutman Boozpa nisqan chay reclamaqnin runa pasachkarqa chayninta chaymi Booz nirqa:

—Taytáy, hamuspayá kaypi tiyaykuy —nispa.

Chaymi pay hamuspan tiyaykurqa. ²Chaymi llaqtapi chunka ancianokunata Booz qayaykuspan nirqa:

—Taytakuna, kaypiyá tiyaykuychik —nispa.

Chaymi arreglo ruraqkunapa tiyananpi tiyaykurqaku. ³Hinaptinmi Rut reclamaq debernioq runata Booz nirqa:

—Moab nacionmanta kutimuq Noemiyimi ayllunchik Elemelecpa chakranta rantikuchkan. ⁴Ñoqam munarqani qanman willaykuyta chaynapi rantiyta munaspaqa kay tiyaqkunapa hinaspa ancianokunapa qayllanpi aylluykipaqña reclamaspa rantinaykipaq. Qanmiriki kanki Elemelecpa hichpa ayllunqa, chaynaqa qampam derechoyki ayllunchikpaqña reclamanayki. Mana munaspaykiqa willaykuwayá ñoqaña rantirunaypaq, ñoqamriki qampa qepaykiman derechoyq runaqa kani reclamanaypaq —nispa.

Hinaptinmi reclamananpaq derechoyq runa nirqa:

—Reclamasaqmi —nispa.

⁵Chaymi Boozñataq nirqa:

—Noemiyanta chakranta rantispaykiqa wañukuqpa viudan Moab nacioniyoq Rutwanpas casarakunkim chaynapi wañukuqpa viudanmanta naceq churikipas chay chakrata dueño chakunanpaq —nispa.

⁶Chaykunata uyariykuspanmi chay ayllunqa nirqa:

—Manam ñoqaga reclamaymanchu, manam munanichu herenciayqa hukpaq kanta, reclamayta munaspaykiqa qamñayá rantiruy. Ñoqam derechoyta qoyki —nispa.

⁷Chay tiempokunapim Israel nacionpi karqa kay costumbre: pipas reclamaptinga otaq contratota ruraptinga huk kaqninmi *usutanta lluchuykuspa qoykuq contrato ruraqmasinman. Chaynataqa ruraqku contrato firmasqa hina kananpaqmi. ⁸Chay costumbreman hinamá chay Boozpa ayllunqa *usutanta lluchukuykuspan nirqa:

—Qamyá rantiruy —nispa.

⁹Chaymi Boozñataq chaypi kaq ancianokunatawan chaypi kaq runakunata nirqa: —Kunan punchawmi qamkuna llapallaykichik testigo kankichik Emelelecpa tukuy kapuqninkuna rantisqaymanta, Noemiyamantam rantini Quelionpa hinaspa Mahalonpa kaqninkunata. ¹⁰Casarakusaqtaqmi Mahalonpa viudan Moab nacion-niyoc Rutwanpas. Chaynata ruraptiyimi wañukuq Mahalonpa chakrankunapas hina sutillanpi kanqa. Chayraykum paypa ayllunmanta hinaspa llaqtamasinku-namanta sutinpas mana chinkanqachu. Chaynaqa kunanmá qamkuna testigo kankichik —nispa.

¹¹Hinapinmi llaqtapa zaguan punkunpi kaqkuna llapallan runakunapiwan nirqaku:

—Arí, testigom kaniku. Wasikiman yaykumuq warmitaqa Tayta Diosyá Raquel-tawan Leata hina rurachun, chay iskaynin warmikunamantam ñoqanchik Israel castakuna mirarqanchik. Qamtapas Dios yanapasuptikiyá munaychakuy kay Efra-ta llaqtapi, allin reqsisqataqyá kawsakuy kay Belen llaqtapipas. ¹²Kay warmiwan casarakuptikiyá Tayta Dios qosunki achkallaña wawakunata imaynam Faresman-pas qosqanman hina. Farespa mamanmi karqa Tamar, taytanñataqmi karqa Juda —nispa.

¹³Chaynapimá Boozqa casarakurqa Rutwan, kuskanchakusqanmantam Tayta Diospa munasqanman hina Rut wiksayakuspan wachakurqa qari wawata.

¹⁴Chaymi warmikuna nirqaku Noemiyta:

—Tayta Diosyá alabasqa kachun, paymi qoykusunki reclamaqniki willkata. Chay willkaykiyá kachun Israel nacionninchikpi allin reqsisqa runa. ¹⁵Willkayki-yá kachun consuelaqniki hinaspa payayaynikipipas mantienesuqniki, payqariki llumpay kuyasuqniki llumchuynikipa wawanmi, qampaqa Rutqa valen qanchis qari wawamantapas mastaraqmi —nispa.

¹⁶Hinapinmi wawata hoqariyuspan Noemiy marqakuykurqa, chay punchawman-tam karqa chay wawapa uywaqnin. ¹⁷Chayta qawaspankum vecinankuna nirqaku:

—Noemiyapaqmi nacerapun qari wawa —nispa.

Chay wawatam suticharqaku Obedwan. Paymi hatunyaspan karqa Isaipa tay-tan hinaspa rey Davidpa abuelon.

Davidpa ñawpa abuelonkunamanta

¹⁸Kaykunam Farespa mirayninkuna karqa: Farespa churinmi karqa Hezron, ¹⁹Hezronpa churinñataqmi karqa Ram, Rampa churinñataqmi Aminadab ²⁰Ami-nadabpa churinñataqmi karqa Naason, Naasonpa churinñataqmi karqa Salmon, ²¹Salmonpa churinñataqmi karqa Booz, Boozpa churinñataqmi karqa Obed, ²²Obedpa churinñataqmi karqa Isai, Isaipa churinñataqmi karqa David.